

Моргунов О. А.

ректор Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

В умовах нинішньої російсько-української війни питання правового регулювання поведінки з військовополоненими набуває особливого значення. Військовополонені, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, мають право на гуманне поводження, належні умови утримання та захист від насильства чи дискримінації. Ці принципи закріплені в III Женевській конвенції 1949 року, що є основою для регулювання статусу військовополонених [1].

Україна, як держава-учасниця Женевських конвенцій, взяла на себе зобов'язання дотримуватися їхніх положень. Однак аналіз національного законодавства, зокрема статті 438 Кримінального кодексу України (далі – КК України), виявляє низку проблем [2]. Відсутність чітких визначень та регламентації кримінальних правопорушень проти військовополонених ускладнює правозастосування. Це стосується як кримінально-правової кваліфікації таких діянь, так і механізмів захисту прав осіб, що перебувають у полоні.

З огляду на це, постає необхідність удосконалення ст. 438 КК України. Важливо конкретизувати кримінальні правопорушення проти військовополонених, забезпечити відповідність національних норм міжнародним стандартам і створити ефективні механізми правового захисту.

Слід наголосити, що деякі науковці детально аналізують ст. 438 КК України як правову базу для переслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із військовополоненими. Вони пояснюють, що стаття має бланкетну диспозицію, тобто звертається до міжнародних норм і договорів. Зазначені автори виділяють такі ключові порушення: тортури, умисне вбивство, жорстоке поводження, застосування заборонених засобів війни. Вони підкреслюють, що визначення статусу військовополоненого згідно з Женевськими конвенціями має бути обов'язковим кроком для судових органів України [3].

Відповідно ст. 438 КК України передбачає відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, відіграючи важливу роль у правовому регулюванні збройних конфліктів. Вона охоплює низку діянь, серед яких, зокрема, жорстоке поводження з військовополоненими. Однак чинна редакція цієї статті має низку недоліків. Вона є надто загальною, посиляється на

міжнародне право, однак диспозиція якої не є деталізованою. Це створює труднощі у визначенні складу кримінального правопорушення, особливо в умовах воєнного стану, де виникають складні ситуації, пов'язані зі статусом військовополонених.

Бланкетний характер ст. 438 КК України призводить до залежності від міжнародного права, що ускладнює її тлумачення. Тому першим кроком до вдосконалення цієї статті має стати виділення окремої частини, яка конкретно регламентуватиме, які саме дії щодо військовополонених є кримінальними правопорушеннями. До них можуть належати тортури, утримання в нелюдських умовах, відмова у наданні медичної допомоги, використання військовополонених як заручників, примус до участі у воєнних діях проти їхньої держави та інші форми порушення міжнародного гуманітарного права. Пропонована норма може мати такий виклад: «Жорстоке поводження з військовополоненими, включаючи тортури, нелюдське поводження, умисне створення загрози життю чи здоров'ю, залучення до воєнних дій на боці противника або незаконне утримання в полоні».

Не менш важливим є питання ідентифікації статусу військовополонених. У деяких випадках військовополонених утримують без офіційного підтвердження їхнього статусу, що порушує їхні права. Важливо встановити відповідальність за умисне ненадання статусу військовополоненого особам, які підпадають під захист міжнародного гуманітарного права.

Особливу увагу слід приділити процедурі обміну військовополоненими, правова регламентація якої наразі відсутня. У ст. 438 КК України варто передбачити кримінальну відповідальність за маніпуляції під час обміну, зокрема за зволікання або інші дії, які створюють перешкоди для обміну військовополоненими. Таке нововведення посилить правовий захист під час обмінів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що внесення цих змін до ст. 438 КК України дозволить усунути існуючі прогалини, зробити законодавство більш конкретним і ефективним. Це не лише сприятиме забезпеченню прав військовополонених відповідно до міжнародного гуманітарного права, а й підвищить авторитет України як держави, яка дотримується норм гуманності навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 (редакція від 13.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: експертні відповіді на запитання. URL : https://uplan.org.ua/news/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennia-zakoniv-ta-zvychaiv-viiny-ekspert-vidpoviv-na-20-zapytan/?utm_source=chatgpt.com.